

Діагностика моделі педагогічного спілкування
МЕТОДИКА І. М. ЮСУПОВА

Інструкція:

На кожне із пропонованих запитань дайте відповідь «так» («+») чи «ні» («—»).

1. Чи потребуєте ви ретельної підготовки виступу з відомої і неодноразово прочитаної теми?
2. Чи наласте перевагу логіці викладу емоційному виступу?
3. Чи хвилюєтеся перед виходом віч-на-віч із аудиторією?
4. Чи вважаєте за краще під час виступу залишатися за кафедрою?
5. Чи часто використовуєте методичні прийоми, які успішно застосовувалися вами раніше і давали позитивний ефект?
6. Чи дотримуєтеся заздалегідь спланованої схеми виступу?
7. Чи часто по ходу виступу включаєте до нього приклади, які тільки-но спали на думку, ілюструєте сказане свіжим випадком, свідком якого ви стали?
8. Чи втягуєте в обговорення питання слухачів?
9. Чи прагнете ви розповісти якнайбільше по темі, не дивлячись на обличчя слухачів?
10. Чи часто вдається в ході виступу вдало пожартувати?
11. Чи вважаєте за краще виступати, не відриваючись від тексту?
12. Чи виводить вас із рівноваги непередбачений вами гул і пошвавлення серед слухачів?
13. Чи потребуєте ви досить тривалого часу (5-8 хвилин), щоб установити порушений контакт і повернути до себе увагу?
14. Чи підвищуєте голос, чи робите паузу, якщо відчуєте неуважність слухаючих?
15. Чи прагнете, поставивши полемічне запитання, самостійно на нього відповідати?
16. Чи волієте ви, щоб вам по ходу викладу ставили запитання?
17. Чи забуваєте під час виступу про те, хто вас слухає?
18. Є чи у вас звичка вибрати серед слухачів дві-три особи і стежити за їхніми емоційними реакціями?
19. Чи вибивають вас із колії скептичні усмішки на обличчях слухачів?
20. Чи помічаєте ви під час виступу зміни в настрої аудиторії?
21. Чи заохочуєте слухачів вступати з нами в діалог?
22. Чи відповідаєте ви на репліки аудиторії одразу ж?
23. Чи використовуєте одні й ті самі жести для підкріплення своїх фраз незалежно від ситуації?
24. Чи захоплюєтеся ви монологом настільки, що вам бракує відведеного часу?
25. Чи відчуваєте себе після виступу стомленим настільки, що не в змозі в той же день виступити ще раз?

Обробка отриманих результатів

Підрахуйте число збігів за кожною моделлю спілкування.

Моделі спілкування	Так «+»	Ні «-»	Число збігів
Дикторська «Монблан»	4, 6, 11, 15, 17, 23	1, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 24	
Неконтактна «Китайська стіна»	9, 11, 13, 14, 15	1, 7, 8, 12, 16, 18, 19, 20, 21	
Диференційована увага «Локатор»	10, 14, 18, 20, 21	2, 4, 6, 13, 15, 17, 23	
Гіпореклексивна «Тетерів»	9, 11, 15, 17, 23, 24	8, 12, 16, 19, 20, 21, 22	
Гіперрефлексивна «Гамлет»	3, 12, 14, 18, 19, 20, 22, 25	2, 5, 6, 11, 13, 23	
Негнучкого реагування «Робот»	1, 2, 5, 6, 13, 15, 23	7, 8, 9, 11, 16, 21, 24	

Авторитетна «Я сам»	5, 10, 14, 15, 18, 24	2, 8, 16, 21	
Активної взаємодії «Спілка»	7, 8, 10, 16, 20, 21, 22	1, 2, 4, 5, 6, 11, 13, 15, 17, 23	

Якщо загальна сума збігів складе не менше 80% від всіх пунктів по одній з моделей спілкувань, можна вважати виділену схильність стійкою.

Модель дикторська («Монблан»), Педагог ніби як відсторонений від учнів, він знаходиться над ними, перебуваючи в царстві знань. Учні — усього лише безлика маса слухачів. Ніякої особистісної взаємодії. Педагогічні функції зведені до інформативного повідомлення. Відсутність психологічного контакту, а звідси — безініціативність і пасивність учнів.

Модель неконтактна («Китайська стіна») дуже близька за своїм психологічним змістом до першого. Різниця в тому, що між педагогом і учнями існує слабкий зворотний зв'язок через довільно або ненавмисно зведений бар'єр спілкування. У ролі такого бар'єра можуть виступити відсутність бажання до співробітництва з якого-небудь боку, інформаційний, а не діалоговий характер заняття: мимовільне підкреслення педагогом свого статусу, поблажливе відношення до учнів. Слабка взаємодія з учнями, а з їхньому боку — байдуже ставлення до педагога.

Модель диференційованої уваги («Локатор») заснована на виборчих відносинах з учнями. Педагог орієнтований не на весь склад аудиторії, а лише на частину, припустимо, на талановитих, або ж, навпаки, слабких, лідерів і аутсайдерів. У спілкуванні він як би ставить їх у положення своєрідних індикаторів, на які орієнтується колектив, концентрує на них свою увагу. Однією з причин такої моделі спілкування на заняттях може бути невміння поєднати індивідуалізацію навчання із фронтальним підходом. Порушується цілісність акту взаємодії в системі «педагог — колектив», вона підмінюється фрагментарністю ситуативних контактів.

Модель гіпореклексивна («Тетерів») полягає в тому, що педагог у спілкуванні як би замкнутий сам на собі: його мовлення здебільшого монологічне. Розмовляючи, він чує тільки самого себе і ніяк не реагує на слухачів. У діалозі опонентові даремно намагатися вставити репліку, вона просто не буде прийнята. Навіть у спільній трудовій діяльності такий педагог поглинений своїми ідеями й проявляє емоційну глухоту до оточуючих. Практично відсутня взаємодія між учнями і учителями, а навколо останнього утворюється поле психологічного вакууму. Сторони процесу спілкування істотно ізольовані одна від одної, навчально-виховний вплив представлений формально.

Модель гіперрефлексивна («Гамлет») протилежна попередній. Педагог стурбований не стільки змістовним боком взаємодії, скільки тим, як він сприймається оточуючими. Міжособистісні стосунки зводяться ним в абсолют, набуваючи домінуючого значення для нього. Він сумнівається в дієвості своїх аргументів, у правильності вчинків, гостро реагує на нюанси психологічної атмосфери учнів, приймаючи їх на свій рахунок. Такий педагог подібний до оголеного нерва. Загострена соціально-психологічна чутливість педагога приводить його до неадекватних реакцій на репліки й дії аудиторії. У такій моделі поведінки часто кермо влади виявляється в руках учнів, а педагог у відносинах займає ведену позицію.

Модель негнучкого реагування («Робот»). Взаємини педагога з учнями будуються за твердою програмою, де чітко витримуються цілі й завдання заняття, дидактично виправдані методичні прийоми, наявна бездоганна логіка викладу й аргументація фактів, відшліфовані міміка й жести, але педагог не має почуття розуміння мінливих ситуацій спілкування. Ним не враховуються педагогічна дієвість, склад і психічний стан учнів, їх вікові та етнічні особливості. Ідеально сплановане та методично відпрацьоване заняття розбивається об рифи соціально-психологічної реальності, не досягаючи своєї мети. Внаслідок цього спостерігається низький коефіцієнт педагогічної взаємодії.

Модель авторитарна («Я сам»). Навчально-виховний процес цілком фокусується на педагогу. Він — головна і єдина діюча особа. Від нього виходять запитання і відповіді, судження та аргументи. Практично відсутня творча взаємодія між ним і аудиторією. Однобічна активність педагога придушує будь-яку особисту ініціативу з боку учнів, які усвідомлюють себе лише як виконавців, чекають інструкцій до дії. До мінімуму знижується їхня пізнавальна та суспільна активність. Виховується безініціативність учнів, губиться творчий характер навчання, спотворюється мотиваційна сфера пізнавальної діяльності.

Модель активної взаємодії («Спілка»). Педагог постійно перебуває в діалозі з учнями, тримає їх у мажорному настрої, заохочує ініціативу; легко схоплює, зміни в психологічному кліматі колективу та гнучко реагує на них. Переважає стиль дружньої взаємодії зі збереженням роліової дистанції. Виникаючі навчальні, організаційні та етичні проблеми творчо вирішуються спільними зусиллями. Така модель вважається найпродуктивнішою.